

परिवर्तनको शक्तिशाली सूचक

देखिनेजारी समाजमा भइरहेको परिवर्तनको मानक बिजुली बनिरहेको छ । बिजुलीको विकासले नेपाली चेतनाको विस्तार मात्र गरेको छैन, भविष्यको सम्भावना पनि देखाएको छ ।

मदनकुमार श्रेष्ठ

एक सय १२ वर्षअघि नेपालमा पहिलोपटक बिजुली बल्दा सार्वजनिक बिदा नै घोषणा गरिएको थियो । तर लामो समयसम्म कुलिन वर्गमा सीमित बिजुलीको पहुँच अहिले आमसाधारणसम्म पुगेको मात्र छैन, बिजुलीको पहुँचसँगै नेपाली समाजले देखिने जारी फड्को मारेको छ ।

संसारको कम विकसित देशहरूको सूचीमा नेपाल पर्ने भएकाले अक्सर नेपालीमा लघुताभास छ । संयुक्त राष्ट्रसंघले तयार पारेको कम विकसित ४५ देशहरूको सूचीमा एसियाका नेपाल सहित अफगानिस्तान, बंगलादेश, कम्बोडिया, म्यानमार, टिमोर, लाओस र यमन पर्छ । तर छिमेकी चीन र भारतसँगै एसियाकै जापान, दक्षिण कोरिया, कतार, हङकङ, सिंगापुर, व्हाङ्ग, साउदी अरब जस्ता देशहरू संसारमै धनी छन् । कतिपय नेपालीले धनी देशलाई देखेका छन्, हेरेर फर्किएका छन् । लाहुरे संस्कृतिको पृष्ठभूमि रहेको नेपालीहरू संसारभर फैलिएका छन् । छिमेकी देश भारत र चीन संसारकै ठूलो अर्थतन्त्र भएको मुलुकको रूपमा विकसित भइरहेका छन् । यी सबै देखेका नेपालीले कम विकसित देशहरूको सूचीमा आफ्नो मुलुक पाउँदा लघुताभासको कारण खुल्छ ।

तर हामीले बाँचेको निकट इतिहासको अर्को पाटो हेर्दा भने गौरवको अनुभूति हुन्छ । त्यो गौरवमाया सर्वोच्च शिखर सगरमाथा अथवा गौतम बुद्धका कारणले मात्र नभइ विज्ञानको केही दशकमा आएको परिवर्तनबाट समेत महसूस गर्न सकिन्छ । थालनि शिक्षामा आएको परिवर्तनबाट गयो । राष्ट्रिय जनगणना-२०७८ अनुसार नेपालको साक्षरता दर ७६.३ प्रतिशत पुगेको छ । विकसित देशहरूको तुलनामा यो नतिजा सन्तोषजनक होइन । तर सन् १९५० मा नेपालको साक्षरता दर २ प्रतिशत थियो भन्ने सम्झदा यो उपलब्धि चानचुने होइन ।

शिक्षामा जस्तै देखिने परिवर्तन नेपालीहरूको आर्थिक अवस्थामा आएको छ । २०१६ सालमा ४४.२ प्रतिशत नेपाली निरपेक्ष गरिवीको रेखामुनि थिए । अहिले २० प्रतिशत नागरिक गरिवीको दलदलमा छन् । यो असाध्यै ठूलै संख्या हो, तर परिवर्तन पनि सत्य हो ।

सन् २०२३ मा नेपालीको औसत आयमा १०९९.९० अमेरिकी डलर पुगेको छ । सन् २००० लाई फर्केर हेर्दा नेपालीको औसत आयमा २२४ अमेरिकी डलर थियो ।

अहिले नेपालीको औसत आय ७९.९७ वर्ष पुगेको छ । ८ दशक अगाडि नेपालीको औसत आय यसको आधा अर्थात् ३५.६२ वर्ष मात्र थियो । यी तथ्यहरूलाई पनि माथ गर्ने सूचक भने सडक सञ्जाल र प्रविधिमा आएको परिवर्तन हो । नेपालका सातै प्रदेशका ७५ जिल्लामा सडक विस्तार भएको छ । ७५३ वटै स्थानीय सरकारले सडक सञ्जाल विस्तार र स्तरोन्नतिलाई प्राथमिकतामा राखेको छ । अनि सडकलाई पनि उखिनेगरी आएको परिवर्तन हो- बिजुलीको पहुँच । चर्कित पार्नेगरी बिजुलीको विस्तार हुँदा समय समाज देखिनेगरी परिवर्तनतिर धर्केलिएको छ । किर्नाक बिजुलीको उज्यालो मात्रै विस्तार भइरहेको छैन, बिजुलीसँगै सिंगो जीवन प्रणालीमै परिवर्तन आइरहेको छ । बिजुलीको पहुँचले बिहानदेखि रातिसम्म, बालबालिकादेखि बुद्धबुद्धासम्म, अनौपचारिकतादेखि औपचारिकतासम्म, गाउँदेखि शहरसम्म आमनागरिकको जीवन प्रणालीमा ठूलो परिवर्तन ल्याएको छ ।

■ त्यो खुशी, अनि आज

नेपालको कुनै भूगोलबाट संसारका जुनसुकै स्थानमा रहेका आफन्तसँग चाहेका बेला सम्पर्कमा रहन सक्ने सुविधा

हामीलाई बिजुली, इन्टरनेट र दुरसञ्चारले दिएको छ ।

नेपाल दुरसञ्चार प्राधिकरणका अनुसार ९०.६ प्रतिशत नेपाली प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष रूपले इन्टरनेटको सुविधामा छन् । मोबाइल फोन नभएको घर भेट्न मुस्किल छ । ९८ प्रतिशत घरपरिवारसँग मोबाइल फोन रहेको एक अध्ययनले देखाउँछ । ९३ प्रतिशत घरपरिवारमा बिजुली पुगेको छ ।

यी तीन वटा सुविधा हुँदा बच्चाको खेल्ने खेल्दै फुसद कटाउने आमासम्मको जीवनशैली फेरिएको छ । तरकारी किन्दा कागजी नोटको साटो क्यूआर कोडमाफुत् पैसा ट्रांसफर गर्ने प्रचलन बढेको छ । इन्धनको साटो बिजुली बसको प्रयोग बढिरहेको छ । संसारका विकसित मानिसले जस्तै नेपालीले पनि आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्स (एआई) वारे विमर्श गरिरहेका छन् । सामाजिक सञ्जाल माफुत् समाज चल्न थालेको छ, व्यापार र समाजसेवा हुन थालेको छ । यसरी समय जीवन प्रणालीमै परिवर्तन

ल्याउने मूल आधार भने बिजुली नै हो । र नेपालमा बिजुली उत्पादनको इतिहास रोचक छ ।

पहिलोपटक बिजुली बल्दा तत्कालीन नेपाली शासकले सार्वजनिक विदाकै घोषणा गरेका थिए । ती शासक थिए, चन्द्र शमशेर जबराले ।

वि.सं. १९६४ साल चैतमा चन्द्र शमशेर जबराले बेलायत भ्रमण गरेका थिए । त्यहाँ उनले बिजुलीको चमत्कार देखे । त्यो चमत्कारवारे चासो राखे ।

ब्रिटिस शासकसँग आफ्नो देशमा पनि त्यस्तै चमत्कार गर्ने प्रस्ताव गरे । ब्रिटिस सेनामा नेपाली भर्ती हुँदै आएको इतिहासका कारण ब्रिटिस शासकले चन्द्र शमशेरलाई सहयोगको बचनबद्धता गरे ।

स्वदेश फर्किएपछि चन्द्रशमशेरले आफ्ना भाइ भारदारहरूमा बिजुली उत्पादन कार्यको जिम्मेवारी बाँडफाँड गरे । ब्रिटिसले उपकरण दिएपनि नेपाल ल्याउन

सजिलो थिएन । हालको फर्पिङमा बिजुली निर्माण सुरु गरियो । वीरगञ्जबाट काठमाडौँमा बिजुलीको सामान ल्याउन फण्डे ६ महिना लाग्यो ।

विभिन्न तथ्यहरूका अनुसार ५०० वाटको बिजुली उत्पादन गर्न ९५ हजार कामदार खटिएका थिए । अन्ततः १९६९ साल जेठ ९ गते पहिलोपटक बिजुली बल्यो । यो खुशियालीमा राजधानीमा २ दिन सरकारी बिदा दिइयो भने जुवा खेल्न फुकुवा गरियो ।

यसपछि थप बिजुली उत्पादन गर्न २० वर्ष बढी कुर्नु परेको थियो । १९९२ सालमा सुन्दरीजलमा ६५० किलोवाट बिजुली उत्पादन गरियो, यो दोस्रो बिजुली थियो ।

जवकी नेपालमा बिजुली उत्पादनको क्षमता ८३ हजार मेगावाट क्षमता छ । प्राविधिक रूपले पनि ४३ हजार मेगावाट उत्पादन हुन सक्ने अध्ययनहरूले देखाएका छन् ।

अभू जलप्रवाही आयोजनाहरूबाट उत्पादन हुन सक्ने ७२ हजार मेगावाट जोड्ने हो भने नेपालमा एक लाख २० हजार मेगावाट बिजुली उत्पादन हुन सक्छ । तर एकात्मक र निरंकुश जहानियार राज्य प्रणालीका कारण लामो समय बिजुली उत्पादन बढेन ।

शासकलाई पुराने बिजुली उत्पादन भएकै थियो, जनताको घरमा हुने अध्यारोलाई मतलब गरिएन । तर राणाशासनको अन्त्य र पञ्चायत पनि हलेपछि बिजुली उत्पादनमा तीव्रता आयो ।

२०५६ सालतिर प्रशासन लाइनको अभावमा बिजुली उपयोगको सन्तुलन नै बिग्रेला जस्तो भएको थियो । तर फेरि पनि मुलुकको राजनीतिक परिस्थिति प्रतिकूल रहँदा लोडसेडिङको मार खेप्नुपयो ।

२०६० सालदेखि २०७२ सालसम्म नेपालमा १६ घण्टासम्म लोडसेडिङ भयो । विस्तारका हिसावले ५८ प्रतिशत भूगोलमा विद्युतीकरण भएपनि चर्को लोडसेडिङ र बिजुली आयातको नोक्सानी खेप्नुपयो ।

तर २०७५ सालदेखि नेपालले उल्टै बिजुली निर्यात गर्न थाल्यो । अहिले वार्षिक १८ अर्बको बिजुली निर्यात हुन्छ । आर्थिक वर्ष २०८१ / ०८२ को पछिल्लो तथ्य अनुसार नेपालमा ३ हजार १५७ मेगावाट बिजुली उत्पादन भइरहेको छ ।

कुनै प्रतिकूलता नआए आगामी पाँच वर्षभित्रै ४ हजार मेगावाट बढी विद्युत उत्पादन हुनेछ । अहिले हामी देशका प्रधानमन्त्रीले भारतसँग बिजुली बेच्ने सम्झौता गर्दा उपलब्धि मान्नुपर्ने ठाउँ पुगेका छौं ।

२०८० को जेठमा भारत भ्रमणमा जाँदा तत्कालीन प्रधानमन्त्री पुष्पकमल दाहाल प्रचण्डले भारतसँग दश हजार मेगावाट बिजुली बेच्ने सम्झौता गरेका छन् । यो सम्झौतालाई उपलब्धि मानिनुमा आगामी सन् २०३५ भित्र २८ हजार ५ सय मेगावाट उत्पादन गर्ने नेपालको लक्ष्य हो । यथास्तै देखिनेगरी समाजमा भइरहेको परिवर्तनको मानक बिजुली बनिरहेको छ । अर्भ माथि नै हामीले चर्चा गरिसक्यौं कि बिजुलीको विकासले नेपाली चेतनाको विस्तार मात्र गरेको छैन, भविष्यको सम्भावना पनि देखाएको छ ।

ग्लोबल आइएमई बैंक
नेपालको सर्वश्रेष्ठ बैंकको रूपमा
 EUROMONEY AWARDS FOR EXCELLENCE
 NEPAL BEST BANK 2024 & NEPAL BEST BANK FOR ESG 2024
 बाट सम्मानित

यस उपलब्धिका लागि हामी सबै प्रति हार्दिक आभार तथा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै सबैमा सधैं उत्कृष्ट बैंकिङ सेवा दिँदै जाने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछौं ।

ऊर्जा शक्ति र दर्शको विज्ञान

निशान पूजा, विश्वकर्मा पूजा भन्दा सवारी साधनको पूजा गर्दा बा दर्शका देवी शक्ति पीठहरूमा पशु पन्छी बध गर्दै रगतको आहाल नदेखिएको भने होइन, यसलाई कतिपय परम्पराको पनि रूपमा हेरिएको हुनुपर्छ । र सबै परम्परा निम्तर चलनु पर्छ भन्ने पनि छैन, सकेसम्म हिंस्रक नभएकै राम्रो हो । जमरा कोठामा नरिवलको बलिले पूजा उपासना गर्ने पनि हामी धेरै नै छौं ।

अच्युतप्रसाद पौडेल 'चिन्तन'

ज्ञान, धन अनि मस्तिष्कमा भएको विचारको शक्तिले नै आजको ब्रह्माण्ड सञ्चालित छ, वैज्ञानिकहरूले यसको भरपूर प्रयोग गरेका छन्, मानव जीवन सार्थक र सुन्दर पनि बनाएका छन् ।

पहिले आगोको आविष्कार भएको थिएन, अरुणमन्थन गरी हाम्रा वेद पुरुष, ऋषि महर्षिहरूले आगो निकाले, यसको प्रयोग पनि गरे । आजको विज्ञानले सौर्य ऊर्जा प्रयोग गरेको छ, जलविद्युतको पनि । विज्ञानले ऊर्जा र प्रकारको बताएको छ पाटेन्सियल र काइनेटिक । बचत ऊर्जा पोटेन्सियल हो भने चालु ऊर्जा काइनेटिक हो । अध्यात्म ऊर्जा पानीको बंध पोटेन्सियल हो भने त्यसबाट विजुली उत्पादन काइनेटिक हो । इनधन पोटेन्सियल हो भने त्यसबाट मेसिन सञ्चालन काइनेटिक हुन्छ ।

अध्यात्मक्षेत्रमा प्रकृति मनियो, विज्ञानले जलबाट ऊर्जा, तापबाट ऊर्जा अन्य प्रविधिबाट ऊर्जाको प्रयोग गरिरहेको छ । ऊर्जा भन्नु शक्ति नै हो, सम्पूर्ण रूपमा दर्शको विज्ञान भन्नु शक्तिको उपासना नै हो । धार्मिक, आध्यात्मिक रूपमा हेर्दा ज्ञान भनी मस्तिष्कको प्रतिक सरस्वती, शक्तिको प्रतिक काली र शक्ति सञ्चालनको प्रतिक लक्ष्मी उपासनाको समष्टि नै दर्श हो र यो असत्य माथि सत्यको विजय उत्सव पनि हो । सृष्टि भनी सिर्जनामा सरस्वती, संरक्षणमा लक्ष्मी र संहारमा काली त्रिदेवीको समष्टि भन्नु दर्श हो । यी त्रिदेवी सामु सबै ब्रह्माण्ड बच्चाको एक खेलौना समान छ, त्यसैले देवी भागवतको पहिलो वन्दनामै यी देवीले सर्जक ब्रह्मा, रक्षक विष्णु र संहारकारी रुद्रलाई शक्ति दिने यिनैलाई प्रारम्भिक वन्दना गरिएको छ । तमाम स्वर, वर्ण, अलंकार, शब्द, भाषा, साहित्य यी त्रिशक्ति विना अधुरो रहन्छ, बाणी यसको विम्ब हो । शब्दालंकार विना संसारको सञ्चालन असम्भव छ । हाम्रो देश धार्मिक हो, आध्यात्मिक हो, सांस्कृतिक हो, वैदिक र वैज्ञानिक हो, त्यसैले यस्तो शक्तिको अग्रपूजा, उपासना हुन्छ, त्यसैले मानव जीवनलाई पूर्णता पनि दिन्छ । आज विज्ञानले संसारमा जे गर्न खोजेको छ, त्यसको आधार प्रकृति हो, शक्ति हो र ऊर्जा हो । सुर र असुर भनी ज्ञान र अज्ञानताको द्वन्द्वले नै दर्श पर्व शुरु भएको छ र यो आज होइन शुरु भएको सत्य युगदेखि नै हो । देवीप्रति असुरहरू जाडलाग्दा ज्ञानका प्रतिक देवताहरूले ढाडस दिएर देवीको दैवी ऊर्जा भरपूर प्रयोग गरिएर असुरहरूलाई संसारबाट भगाइएको खुसियालीमा गरिएको हर्ष वडाई नै दर्श हो, शुभ विजया हो, रातो जमरा हो, दहीअक्षताको टिका हो, मंगलसूचक शुभकामना वितरण हो ।

दर्शमा ज्ञानकी प्रतिक महासरस्वतीको उपासना हुन्छ, शक्ति भनी विज्ञान वा ऊर्जाको प्रतिक कहाकालीको उपासना हुन्छ, धनकी प्रतिक महालक्ष्मीको पनि । ज्ञान, धन अनि मस्तिष्कमा भएको विचारको शक्तिले नै आजको ब्रह्माण्ड सञ्चालित छ, वैज्ञानिकहरूले यसको भरपूर प्रयोग गरेका छन्, मानव जीवन सार्थक र सुन्दर पनि बनाएका छन् । तर त्यो ज्ञान सिकाउने हामी गुरु राष्ट्र भने सुनको कचौरा लिएर भीक्षा माग्दछौं । यहाँका मानिसलाई न दर्श आएर सुख छ, न

अन्य चाडवाड । बेरोजगारहरूको दुःख र पिडा अनि कमाइ नहुनेहरूका लागि कुनै चाड राम्रा हुन सकेका छैनन् ।

दर्शमा देवीको मात्र उपासना हुन्छ, ज्ञानका प्रतिक रामको जस्तो वैभवको कामना, नहुपको जस्तो श्री, बलरामको जस्तो बल,

दर्शको जस्तो ऐश्वर्यको कामना गरिन्छ भने अश्वत्थामाको जस्तो आयु, युधिष्ठिरको जस्तो सत्यवादिताको कामना गरिन्छ, वायुको जस्तो अखिल गतिको कामना पनि । त्यस्तो आशीर्वाद दिन सके खुबी देवी उपासकमै हुन्छ भन्दा शास्त्रहरूले देवीको दर्शमा खुलेर पूजाआजा

गर्नु भनेको र दुर्गा भनेको किल्ला हो, कवच हो, सुरक्षा हो, कच्चा हो, देवी कवचबाट देवी उपासना गरेर शक्ति सन्ध्य गर्ने यसका लागि देवीले धर्तीमा अवतरण गरेको दिन पारेर अष्टमीको अफ्न वडी साधना गर्ने भनेको हो । साधना २ किसिमको हुन्छ र सात्विक साधना मानिसको काम हो, राजसी साधना र तामसी साधनामा हिंसा र बलि दिइए पनि या देवी सर्वभूतेषु मातृरूपेण संस्थिता नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमोनमः भनी प्रार्थना गरिने भएको र यसको सामान्य अर्थ हे देवी तिम्रो हरेक प्राणीकी माता भएकीले आफ्नो सन्तान सम्भर वचाऊ, रक्षा गर बल देऊ भन्ने रहेकाले आमाको आफ्ना बच्चाहरूलाई काखमा राखेर बलि रक्ताभ्ये पार्न रुचाउदिनन् भन्ने अर्थ बुझ्नु पर्ने र खासमा बलि दिने भनेको मानिसको कोप, हिंसा, तनाव, आवेग, तमाम विकृतिको बलि दिने भनिएको हो र सात्विक साधकहरूले बलि नै दिए पनि मूला, घिरीलो, कुम्भण्डो, नरिवल दिने गरेका हुन् । र जसले प्राणीको बलि दिए पहिले तिनले प्राणीको पुनर्जन्म पनि दिन सक्थे, अहिले हामी कसैको पनि पुर्जीवन दिन सक्दैनौं, त्यसैले सकेसम्म दर्श सात्विक हुनु पर्ने मान्यता हो ।

यद्यपि निशान पूजा, विश्वकर्मा पूजा भन्दा सवारी साधनको पूजा गर्दा बा दर्शका देवी शक्ति पीठहरूमा पशु पन्छी बध गर्दै रगतको आहाल नदेखिएको भने होइन, यसलाई कतिपय परम्पराको पनि रूपमा हेरिएको हुनुपर्छ । र सबै परम्परा निम्तर चलनु पर्छ भन्ने पनि छैन, सकेसम्म हिंस्रक नभएकै राम्रो हो । जमरा कोठामा नरिवलको बलिले पूजा उपासना गर्ने पनि हामी धेरै नै छौं । मांसाहार नगर्नेको संख्या पनि धेरै भइसकेको छ, हामी लामा र हतियार सरहका नग्रा भएका प्राणी पनि होइनौं, हाम्रा आहार पोषणयुक्त अरु धेरै छन् पनि । भेज हुँदैमा निराश हुनु पर्ने अवस्था छैन र जसले वेदको विज्ञान बनायो ऋषि, महर्षिहरूले तिनले त केवल वायुमा भएको अक्सिजन लिएर मात्रै पनि लामो समय जिए, दीर्घजीवी पनि भए, कतिपयले त स्वेच्छिक मरणको अवसर पनि पाए ।

र अन्त्यमा दर्शको शुभकामना अर्पण गर्न चाहन्छु । स्वस्थस्तुते कुशलमस्तु चिरायुरस्तु गोभाजिहस्तीसहिता धनधान्यमस्तु । ऐश्वर्यमस्तु वलमस्तुरिपुत्रयोस्तु सन्तानवृद्धिसहिताहरिभक्तिरस्तु ॥ अर्थात् यहाँहरूमा सदा कल्याण होस्, कुशल मंगल होस्, चिरायु रहोस् जीवन, हात्ती, घोडा, पशुधन लगायत ऐश्वर्यको वृद्धि होस्, धन धान्यको वृद्धि र सन्तति पनि बढ्नु, हरपलको जीवन हरिमय होस्, इश्वरमय होस्, दुर्गाभवानीले सधैं कल्याण गरुन्, विजया दशमी २०८१ को शुभकामना । मध्याह्न राष्ट्रिय दैनिक परिवार, यसको टि भि च्यानल र यसलाई हेर्ने पढ्ने, माया गर्ने आम पाठक, दर्शक, विज्ञानपन दाता सबैलाई एकमुष्ट शुभकामना छ ।

हार्दिक शुभकामना

नेपालीहरूको महान् चाड
बडा दर्श, शुभ दीपावली, नेपाल सम्बत १९४५
तथा छठ पर्व २०८१ को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सत्पूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु ध्वम् उतरोतर प्रगतिको **हार्दिक मंगलमय शुभकामना** व्यक्त गर्दछौं ।

रोज थिड
चियरमेन तथा

ग्राण्ड स्वीट जव प्रा.लि.
परिवार
कोटेश्वर, काठमाडौं, नेपाल

बडा दर्श तथा शुभ दीपावली

नेपालीहरूको महान् चाड
बडा दर्श, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व २०८१ को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सत्पूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु ध्वम् उतरोतर प्रगतिको **हार्दिक मंगलमय शुभकामना** व्यक्त गर्दछौं ।

नवराज के.सी.
अध्यक्ष तथा

प्याराडाइज इन्टरनेशनल प्रा.लि.
परिवार
बस्नेजोल, ललितपुर, फोन: ५५३८०८२, ५५२२०६३

हार्दिक शुभकामना

नेपालीहरूको महान् चाड
बडा दर्श, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व २०८१ को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सत्पूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु ध्वम् उतरोतर प्रगतिको **हार्दिक मंगलमय शुभकामना** व्यक्त गर्दछौं ।

रघु पुरी
अध्यक्ष तथा

दि रिमर ओभरसिज प्रा.लि.
परिवार
बतीसपुतली होटल द्वारिकाजको पक्खाडी, गौशाला, काठमाडौं, नेपाल, फोन: ८८६२८३१

कृषिमा विद्युतीकरणले जगाएको आश र त्रास

निष्पु थिङ

पहिले विद्युतको अभावमा कृषिमा सिंचाइ गर्न कल्पना नै गर्न सकिदैनथ्यो । जब कुलमान धिसिङ नेपाल विद्युत प्राधिकरणको कार्यकारी निर्देशक भए । अत्यासलाउटो त्यो अँध्यारो चुगको अन्त्य भयो । लोडसेडिङबाट आक्रान्त र अभ्यस्त भएकी नेपाली समाजमा नयाँ सठभावनाको रक्त धमनीमा सञ्चार हुन थाल्यो ।

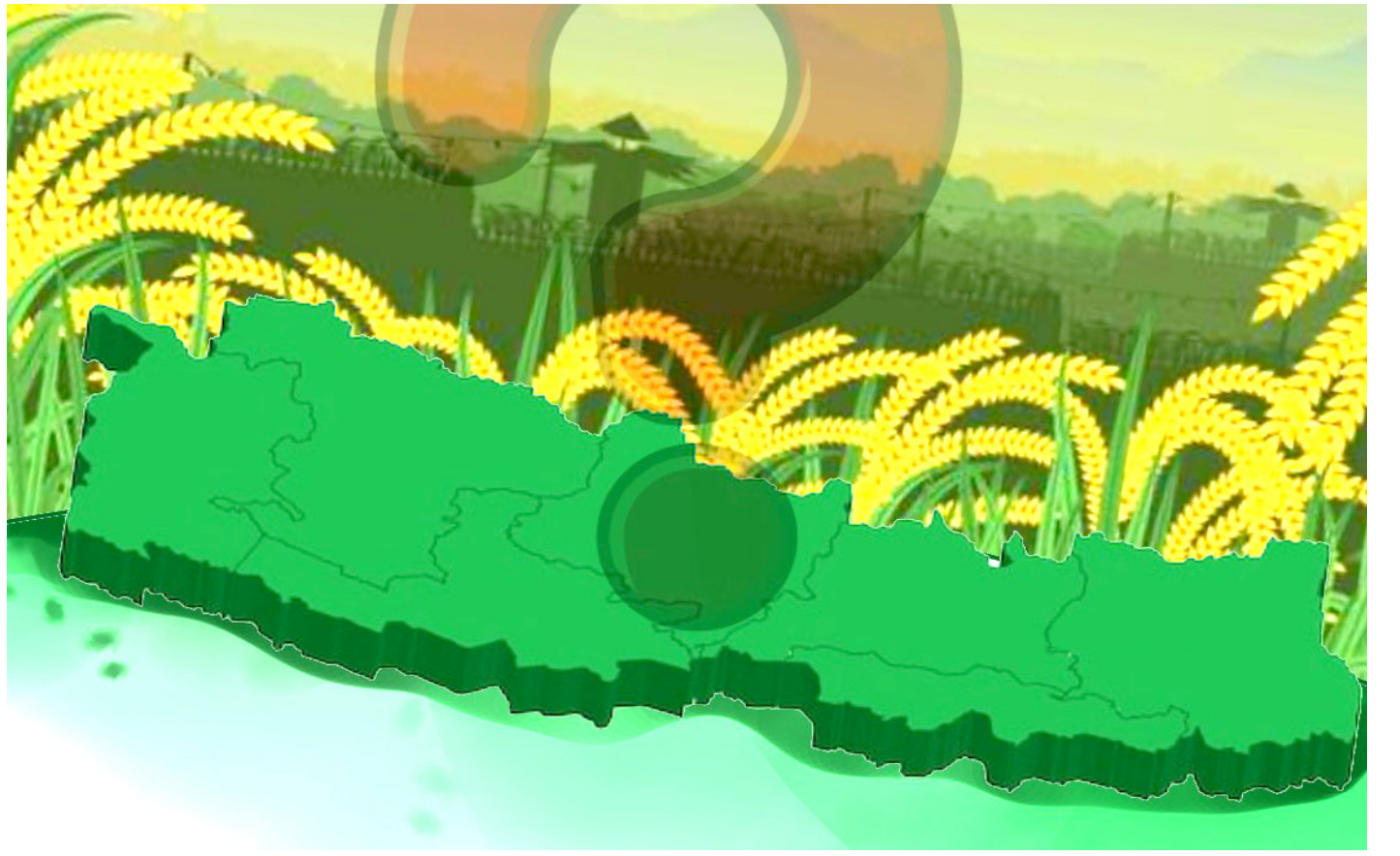
आजभन्दा तेह्र वर्ष अगाडि(२०६५) सालमा सुर्खेत जिल्लाको भेरी नदीको किनारमा रहेको जहरे, गुमी र लेखफर्सा हालको लेकबेंसी नगरपालिका पुगेको थिएँ । मगरहरूको ठूलो बस्ती भएको उक्त लेखफर्साको केही दिन बिताएको थिएँ । चैत्र-वैशाखको बेला थियो, वातावरण उजाड थियो, प्रकृतिमा ऋतु परिवर्तन हुदै थियो । वनजङ्गलमा पुराना पातहरू फुट्टे थिए, नयाँ पलाउन थालेको थियो । सुक्या, उजाड र निरस देखिएको वनमा नयाँ पातको टुसासँगै कमशः हरियालीको लाली चढ्दै थियो ।

भेरी नदीको किनारामा रहेको त्यो विशाल फाँटमा मूलतः गहुँ खेती देखिन्थ्यो । अरु मौसमी वाली पनि थियो नै । गहुँलगायत अन्य वालीहरू पानी नभएर सुकेका, चाउरिएका र नसपिएका देखिन्थ्यो । तल भेरी नदी गलल बाँगरहेको छ, माथि फाँटमा पानी नभएर वालीनाली सुकेनाश लागेर सुकेको थियो । त्यस्तोमा उब्जनी राम्रो हुने कुरै भएन ।

त्यो गाउँमा पुनः पत्तिकार तीन वर्षपछि पुगेको थिएँ, खासै त्यति फरक पाएन । तर जब तेस्रो पटक २०७६ सालमा त्यहाँ पुगेँ, म दङ्ग भएँ । जहरेबाट पहिला हिँडेर असनापर्साना गरेर पुगेको मलाई भने यसपालि राहत मिल्थ्यो, अटोरिक्सा चढेर छिट्टै र सजिलै पुगेँ । पहिला सानो गोरेटो, खोलाखोली हुँदै गएको त्यो बाटो अहिले फराकिलो र मोटर चल्ने भएछ । पहिला र दोस्रो पटक पुग्दा गाउँमा सोलारका प्यानलहरू घर घरमा लहरै देखिन्थे । तेस्रो पटकमा, गाउँमा बिजुली फलमल्ल बलेको थियो । पहिलो पटक पुग्दा, फाँटमा वालीनाली सुकेको देखेर पत्तिकारले पम्पसेट ल्याएर भेरीको पानी तानेर सिंचाइ गर्न सकिने सुझाव दिएको थिएँ । तर खर्चिलो हुने भएकोले त्यो उपाय त्यहाँका किसानलाई जचैन ।

■ कृषिमा सिंचाइको महत्त्व

हाम्रो देश कृषिप्रधान सुदूरपश्चिमको पुस्तालाई अहिलेको कृषि खाद्यान्नमा बढेको परनिर्भरताको तथ्यांकले फस्काउंछ । हाम्रो कूल गार्हस्थ्य उत्पादनले हाम्रो न्यूनतम खपतलाई पुग्दैन । महिनामै अबौंको खाद्य सामग्री बाहिरबाट आयात नगरे यहाँ भोकमरी हुन्छ । आकाशो पानीको भरमा सयौँवर्षदेखि खेती गर्नु पर्ने बाध्यता छ । आकाशो पानी खेतीको उत्तम समयमा पर्दैन, त्यसमाथि अल्पवृष्टि, अतिवृष्टि र अनावृष्टिको समस्या त छँदै छ । जलस्रोतको दोस्रो धनी भनेर हल्ला जति गरेपनि त्यसको उचित उपयोग हुन सकेको छैन । खेतीयोग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधा छैन । सिंचाइको अभावमा हाम्रो खेती गुजारामुखीबाट किसानलाई टाट पल्टाउने उद्यम बनेको छ । कृषिमा लागत र उत्पादनको असन्तुलनका ग्राफ बढ्दो छ । जब खेती गर्नु भन्दा बजारबाट किनेर उपभोग गर्नु सस्तो हुन जान्छ, कृषिमा कसले जाँगर चलाउने ? त्यसैले कृषिप्रधान भनिदै आएपनि कृषिबाट ठूलो जमात विमुख भइरहेको छ । नयाँ पुस्ता त यसमा कुनै संभावना नै देखिनन् । कृषिमा भविष्य छ भन्ने विश्वासै गर्दैनन् । यहाँको जमिनमा पर्सिना बगाएर केही हुँदैन भन्ने

युवाहरूको आम बुझाइ र मनोविज्ञान छ ।

■ आश र त्रास

पहिले विद्युतको अभावमा कृषिमा सिंचाइ गर्न कल्पना नै गर्न सकिदैनथ्यो । जब कुलमान धिसिङ नेपाल विद्युत प्राधिकरणको कार्यकारी निर्देशक भए । अत्यासलाउटो त्यो अँध्यारो चुगको अन्त्य भयो । लोडसेडिङबाट आक्रान्त र अभ्यस्त भएको नेपाली समाजमा नयाँ संभावनाको रक्त धमनीमा सञ्चार हुन थाल्यो । देशभरि बिजुली पुग्न थालेसँगै, सिंचाइको लागि गतिलो विकल्प बन्यो । गाउँ गाउँमा पम्पसेट, समरसेल पम्प र बोरिङ जडान हुदै गयो । किसानको हातमा पानी चौविसे घण्टा हुन थाल्यो । जतिबेला चाट्यो उतिबेला तुरुन्तै खेतबारीमा सिंचाइ गर्न सकिने भयो । बिजुलीमा आएको कान्तिले कृषिलाई नयाँ जीवन र संभावना दियो । पहिला पानीको अभावमा एकवाली, दुईवाली हुने ठाउँमा चारवालीसम्म हुन थाल्यो । जस्तोसुकै खडेरी परे पनि पानीको सिंचाइले कृषिवाली उत्पादनमा अपेक्षाकृत वृद्धि हुन थालेको छ । हाल मेरो गाउँमा किसानहरू पानी र बिजुलीको बाढेमासको सुविधाले उनीहरू उत्साहित भएका छन् । धान, मकै, गहुँ, उखु, मौसमी तरकारी खेती, फलफूल खेती सबैमा गार्हस्थ्य उत्पादनमा हवातै वृद्धि भएको छ । पत्तिकारको सिँउडीफाल(ड्रगन) खेती राम्रै भइरहेको छ ।

बिजुलीको सहजतासँगै पानीको छेलोखेलो बढेको छ । जमिनमुनिबाट यति पानी निकाल्न थालिएको छ कि, त्यो अनियन्त्रित र मनबुशी

ढङ्गले पानी निकाल्ने र खेर फाल्ने प्रवृत्ति पनि देखिन थालेको छ । विगतमा भारतको पंजाबमा पनि यस्तै समस्या देखिएको थियो । यसरी जमिनमुनिबाट पानी मनपारि तरिकाले निकालेर खेर फाल्दा पानीको सतह भासिदै गएको छ । यस्तो प्रवृत्तिलाई नियमन र वेलेमा व्यवस्थापन गर्न सकेन भने भविष्यमा पानीको सतह फन फन तल भासिदै जादा खानेपानीको अभाव हुने छ । खानेपानीको अभावमा समाजमा नयाँ प्रकारको समस्या, ढुन्ड र तनाव पनि आउनेछ । पानीको अभाव विश्वका विभिन्न शहर र गाउँहरूले भोग्न परेको दृश्य हाम्रै अगाडि छ । तसर्थ, बिजुलीमा आएको कान्तिले एकातिर किसानहरूमा उत्पादनमा हवातै वृद्धि भएसँगै उत्पादन बढेको छ भने अर्कातिर जमिनमुनिको पानी मुफ्तमा पायो भनेर त्यसको अत्यधिक दोहनले भविष्यमा नयाँ संकटतिर समाजलाई धकेल्दै गएको छ । त्यसैले, बिजुली र पानीको उपयोगसम्बन्धी

सरकारले कानून ल्याउन जरुरी छ । यस्तो अनियन्त्रित र छाडा प्रयोगले निकट भविष्यमै हामीलाई खानेपानीको अभावको भूमरीमा जान्नेछ । वेलेमा सबैले ध्यान दिऔँ ।

(लेखक नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठानमा विज्ञको रूपमा आवद्ध छन् ।)

नेप्से अनलाइन ट्रेडिङ सिस्टम (NOTS) मार्फत शेयर खरिद र बिक्री गर्दा निम्न कुराहरूमा जानकारी राख्न हुन

NEPSE सम्पूर्ण लगावीकर्तामा अनुरोध गर्दछः

- नेप्सेको सदस्यता प्राप्त धितोपत्र दलाल कम्पनी/शाखाबाट नटस प्रयोग गर्नका लागि युजरनेम (USER NAME) र पासवर्ड (PASSWORD) निःशुल्क प्राप्त गर्न सकिन्छ । धितोपत्र दलाल कम्पनीहरूको नाम, ठेगाना र फोन नम्बर नेप्सेको वेबसाइट www.nepalstock.com तथा www.nepalstock.com.np मा उपलब्ध छ ।
- लगावीकर्तालाई ब्रोकर तथा नेप्सेको प्रणालीमा जोड्ने माध्यम टिएमएस हो जसबाट लगावीकर्ताले खरिद तथा बिक्री आदेश प्रविष्ट गराउन सक्छन् । प्रविष्ट गरिएको आदेशको हरेक अवस्थाको जानकारी Order Book मा गर्दै प्राप्त गर्न सकिन्छ ।
- अनलाइन युजरले ब्रोकर मार्फत वा आफैले खरिद बिक्री आदेश प्रविष्ट गरी कारोबार गर्न सक्छन् ।
- लगावीकर्ताको एउटा हितग्राही खातालाई ब्रोकरसँग खोलेको एउटा कारोबार खातासँग मात्र आवद्ध गरिपछि नटसमा कारोबार गर्न सकिन्छ । राफसाफ तथा फछ्छोटी सम्बन्धी कार्य समेत यसैबाट हुन्छ ।
- कारोबार गर्नेको लागि ग्राहकले आफ्नो ब्रोकरसँग धितो जम्मा गर्नुपर्छ । धितो जम्मा गरेको आधारमा ब्रोकरले लगावीकर्तालाई कारोबार सीमा (Trading Limit) प्रदान गर्छन् साथै कारोबार सीमाको अधिनमा कारोबार गर्न सकिन्छ ।
- कारोबार सीमा तथा धितोपत्र खरिद पछिको राफसाफ तथा फछ्छोटी कार्यका लागि टिएमएसबाट क्लियरिङ बैंकको e-Banking Portal मा गर्दै लगावीकर्ताले ब्रोकरको Account मा Fund/Collateral Transfer गर्न सक्छन् । नेपाल क्लियरिङ हाउस लिमिटेडसँग आवद्ध बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट पनि यो सुविधा लिन सकिन्छ ।
- धितोपत्र बिक्री पश्चात www.meroshare.cdsc.com.np मार्फत MY EDIS खोली Transfer share गर्नु पर्ने हुन्छ । यसरी Transfer share गरे पश्चात मात्र धितोपत्रको र फसाफ गर्न सम्भव हुन्छ ।

नेपाल स्टक एक्सचेंज लि.
युएनआइ शान्ति मार्ग, भद्रकाली, काठमाडौं ।

हार्दिक शुभकामना

नेपालीहरूको महान् चाड

बडा दर्श, शुभ दीपावली, नेपाल सम्बत् १९८५ तथा

छठ पर्व

२०८१

को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सम्पूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको

हार्दिक मंगलमय शुभकामना

व्यक्त गर्दछौं ।

उम्वर बहादुर थापा

प्रबन्ध निर्देशक

पी.टी. स्वीफ्ट एचआर म्यानेजमेन्ट प्रा.लि., परिवार
धुम्बराही, काठमाडौं

शुभ दर्श तथा शुभ दीपावली

नेपालीहरूको महान् चाड

बडा दर्श, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व २०८१ को

पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सम्पूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको **हार्दिक मंगलमय शुभकामना** व्यक्त गर्दछौं ।

वाइ वी राई
प्रबन्ध निर्देशक, तथा

इण्टरनेशनल मेनपावर रिऋटमेन्ट प्रा.लि.

परिवार
ग्वाको, ललितपुर, नेपाल, फोन: ५२०८३४६, ५२०८३४७, ५२०८३४८

बडा दर्श तथा शुभ दीपावली

नेपालीहरूको महान् चाड

बडा दर्श, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व २०८१ को

पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सम्पूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु एवं उत्तरोत्तर प्रगतिको **हार्दिक मंगलमय शुभकामना** व्यक्त गर्दछौं ।

स्यारोन मेनपावर सर्भिस प्रा.लि.

परिवार
बानेश्वर-०५, काठमाडौं, नेपाल, फोन: ८८८५१०५

विद्युतीय सवारी साधन प्रयोगमा प्रोत्साहनको खाँचो

बाबुकाजी कार्की

नेपालमा सन् २०३० सम्म कम्तीमा २० प्रतिशत यातायातका साधन विद्युतीय बनाउने लक्ष्यकासाथ सार्वजनिक यातायातलाई सहज सुविधायुक्त र वातावरणमैत्री बनाउन खनिज तेलबाट चल्ने सवारी साधनलाई क्रमश विस्थापित गर्दै लैजान विद्युतीय यातायातका लागि राष्ट्रिय कार्ययोजनाको लोकार्पण गरिएको थियो ।

चीनले सन् २०३० सम्म सम्पूर्ण विद्युतीय वाहन मात्र चलाउने घोषणा गरेर तीब्र रूपमा कार्यान्वयन गर्दै छ । भारतले १० वर्षपछि विद्युतीय कार मात्र उत्पादन गर्ने र टूला साधनहरूमा पनि क्रमश परिवर्तन गर्दै लैजाने घोषणा गरेको छ । प्रकृतिमा जैविक इन्धन रित्तिए गएको र वातावरणीय प्रभावका कारण डिजेल पेट्रोलबाट चल्ने यातायातका साधनलाई विद्युतीय सवारी साधन वा विस्थापन गर्ने विश्वमा होड नै चलेको छ ।

घाटा उल्लेख मात्रमा घटाउने मात्र नभएर स्वच्छ वातावरण कायम गर्न पनि मद्दत पुरिने वास्तविकता हो । एलपी ग्यास बाट १० लिटर पानी उमाल्न १६ रूपैयाँ लाग्छ, जबकी विद्युत बाट १० रूपैयाँमा नै उमाल्न सकिन्छ, पेट्रोल कार प्रति किलोमिटर ७ रूपैयाँ खर्चिनु पर्छ । विद्युतीय कारलाई २ रूपैयाँ र डिजेल बसहरूलाई प्रति किलोमिटर इन्धन लागत १७ रूपैयाँ लाग्छ भने विद्युतीय बसलाई प्रति किलोमिटर १३ रूपैयाँ भए पुग्छ । विद्युतीय स्कुटर प्रति किलोमिटर लागत ५० पैसा हो भने पेट्रोल इन्जिन स्कुटर प्रति किलोमिटर २ रूपैयाँ पर्ने भन्ने विश्लेषणात्मक तथ्यांक विद्युत प्राधिकरण को छ । विद्युतीय सवारी साधन किन्दा पहिला केही महँगो भए तापनि सञ्चालन खर्चमा किफायती रहने देखिन्छ । सरकारको बोली र व्यवहारमा तालमेल नभिलेको कारण विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोग करको कहरमा थल्लिएको छ ।

विकास आदीको संख्या क्रमश बढ्दै छ । पछिल्लो समयमा विद्युतीय रेल, बस लगायतका यातायातका साधनको प्रयोग बारे सरकारी गैरसरकारी क्षेत्रमा बहस हुन थाल्नु सकारात्मक हो । टूला कुरा र सपना बाँड्ने तर कार्यान्वयनमा उदासिनता देखाउने नेपाली राजनीतिको संस्कार नै बनेको अनुभवमा विद्युतीय सवारी साधन सञ्चालन पनि हल्लामा नै सीमित हुने त हैन भन्ने आशांकालाई अस्वभाविक मान्न सकिन्छ । विद्युतीय सवारी साधनको दिगो विकास र विस्तारका लागि आवश्यक पूर्वाधारको विकास र विस्तार हुनु पहिलो शर्त हो । विद्युतीय सवारी साधन पहिला किन्दा केही महँगो पर्ने भएकोले भन्सारमा

न्यायोचित छुट, पायकपर्ने ठाउँमा चार्जिङ स्टेशनको व्यवस्था, निजी र सहकारी क्षेत्रलाई सवारी साधन सञ्चालनमा प्रोत्साहित गर्ने आकर्षक नीति, आवश्यक पार्टपुर्जाको सहज उपलब्ध गराउने व्यवस्थाले पक्कै पनि विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोगमा आसातित प्रगति हुने वास्तविकता हो ।

विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोगमा आकर्षण बढ्दो छ । खनिज तेलको दिन प्रतिदिन बढ्दो मूल्य तथा वातावरणीय स्वच्छताको लागि पनि विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोग अपरिहार्य भइसकेको छ । वातावरणीय प्रदूषणलाई न्यूनिकरण गर्न विद्युतीय सवारी साधनको भूमिकालाई नजरअन्दाज गर्न सकिन्छ । नेपालमा विद्युतीय सार्वजनिक सवारी साधनको रूपमा टूली बस विसं २०३२ देखि २०५० साल सम्म काठमाडौँ त्रिपुरेश्वर देखि सूर्यविनायक भक्तपुर सम्म चलेको थियो । राणाकालमा नै हेटोडा काठमाडौँ विद्युतीय रोप-वे चलेको थियो । माल पाएर चाल नपाएको कारणले ती सबै इतिहास बने । पछिल्लो समयमा विद्युतीय सवारी साधन प्रयोगमा लोकप्रियता बढ्दै गएको छ । विद्युतीय सवारी साधन प्रयोगमा प्रोत्साहनको खाँचो खटिकएको देखिन्छ ।

विश्वमा नै जलश्रोतको दोश्रो घनि देश नेपालले लोडसेइंगको सकस खेपन छोडेको केही समय भए पनि विद्युतको पर्याप्त प्रयोग गर्न अफ केही समय कुनैपनि देखिन्छ । आगामी दिनमा उत्पादित विद्युत खपतको व्यापारिक व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने चिन्तन गर्ने बेला आइसकेको छ । नेपाल सरकारले भारत, चीन र बंगलादेशलाई बिजुली बेच्ने रणनीति अपनाएको भए तापनि त्यति भरपर्दो नहोला कि भन्ने आशंका कायमै छ । यस्तो विपद् परिस्थितिमा उत्पादित विद्युत स्वदेशमै खपत गर्ने रणनीति दिगो समाधानको उपाय हुन सक्छ । यसको लागि डिजेल पेट्रोल लगायतका खनिज तेल र ग्यासबाट चल्ने यातायातका साधनलाई विद्युतबाट चलाउने उपाय खोजिनु बुद्धिमानी ठहर्छ ।

ग्रामीण विकासमा ऊर्जा र सञ्चार

कृष्ण अधिकारी

केही वर्षअघिसम्म विद्युतको पहुँचको अभावमा भारो वा मट्टितेलको टुकी बालेर गुजारा गरिरहेका जनताले आज केन्द्रीय प्रशरण लाइन वा लघुजलविद्युत तथा सौर्य ऊर्जाबाट विद्युत सुविधा उपयोग गर्न पाएका छन् ।

नेपालमा कूल जनसङ्ख्याको करिब ९८ प्रतिशत जनसङ्ख्यामा मात्रै अहिलेसम्म विद्युतको पहुँच विस्तार हुन सकेको छ । आगामी डेढ वर्षभित्र शतप्रतिशत सबै घरघुरीमा विद्युत पहुँच पुऱ्याउने गरी सरकारले काम गरिरहेको छ । राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीको विद्युत पहुँच पुऱ्याउन समस्याग्रस्त दुर्गम क्षेत्रमा वैकल्पिक प्रविधिमाफत विद्युतीकरण गर्न सरकारको प्राथमिकता रहेको छ । नेपालको संविधानले वैकल्पिक ऊर्जाको विकास गरी आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिका लागि सुपथ र सुलभ रूपमा भरपर्दो ऊर्जाको आपूर्ति गर्ने नीति अङ्गीकार गरेको छ ।

राष्ट्रिय विद्युत प्रशरण लाइन नपुगेका ग्रामीण तथा शहरी क्षेत्रमा प्रदेश र स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा ऊर्जा सेवा पुऱ्याउन र आयातित ऊर्जा माथिको निर्भरता कम गर्न नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन र विकास गरी यस क्षेत्रलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउने सरकारको जोड रहेको छ । यसरी देशका ग्रामीण क्षेत्रमा विद्युतको पहुँच विस्तार भएसँगै जनताको जीवनस्तरमा पनि उल्लेख्य सुधार आएको छ । ऊर्जाको पहुँचसँगै खपत बढ्नु विकासको सूचक पनि हो । खासगरी यहाँ विद्युतको सुविधाबाट ग्रामीण जनताको सूचना प्रविधिमा पहुँच बढिसँगै उनीहरूको जीवनस्तरमा आएको सुधारका बारेमा केही विश्लेषण गर्न खोजिएको छ ।

केही वर्षअघिसम्म विद्युतको पहुँचको अभावमा भारो वा मट्टितेलको टुकी बालेर गुजारा गरिरहेका जनताले आज केन्द्रीय प्रशरण लाइन वा लघुजलविद्युत तथा सौर्य ऊर्जाबाट विद्युत सुविधा उपयोग गर्न पाएका छन् । विद्युतको अभावमा शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चारजस्ता विकासका आधारभूत सेवा र अवसरबाट उनीहरू वञ्चित रहेका थिए । आज यो अवस्थामा ठूलो परिवर्तन

भएको छ । वर्तमान २१ औं शताब्दीलाई सञ्चना-सञ्चार प्रविधिको युगका रूपमा चिनिन्छ । मुलुकभित्र र मुलुकहरूबीचको भौगोलिक सिमा र अवरोधलाई सहजै परास्त गर्दै विश्वभरका मानिस एवं स्थानहरूबीच

विशाल सञ्जाल र सम्पर्क कायम गराउने प्रभावकारी माध्यमका रूपमा सञ्चना-सञ्चार प्रविधि स्थापित भइसकेको छ । विकासका कार्यमा सही सूचना आदान प्रदान गर्न स्पष्ट सञ्चार महत्वपूर्ण

रहन्छ । मानव विकासको पक्षमा सञ्चार विना कल्पना गर्न सकिदैन । विकास प्रक्रियालाई गतिशील, समयसापेक्ष र चुरत बनाउने प्रभावकारी माध्यमका रूपमा सञ्चना-सञ्चार प्रविधिको अपरिहार्य भूमिका रहेको छ । सञ्चना-सञ्चार प्रविधिको विकासले एकातिर ग्रामीण विकासका एजेण्डाहरूलाई अघि बढाउन अवसर मिलेको छ भने अर्कोतिर विकास गतिविधिहरूलाई सहज तुल्याउन मार्गप्रशस्त गरेको छ । ग्रामिण विकास र सञ्चारलाई एउटा साधुंरो घेरा र सिमाभित्र राखेर हेर्नुभन्दा विश्वव्यापी दृष्टिकोणबाट हेर्नु पर्दछ ।

सञ्चारले गर्दा ग्रामीण वासिन्दा विस्तारै सूचना गर्ने, सूचना पुगेपछि त्यसको फाइदा-बेफाइदा दिने, कसरी प्रयोग गर्ने बारेमा छेरे भन्ने कुरामा जानकार हुँदैछन् । सञ्चार माध्यमले समाजलाई जागृत गराउने, चेतना जगाउने, सहभागिता बढाउने हुन्छ । त्यसैले सञ्चारको प्रयोगमाफत विकासका प्रयत्नहरूको सहभागिता बढ्न थालेको छ, आफ्ना अधिकार, अवसरहरूमा मानिसहरू सचेत भएका छन् । यसको विकास र उपयोगले विकास योजनाहरूको कार्यान्वयनमा आवश्यक समयबाधलाई चामत्कारिक रूपमा छोट्याएको छ । वर्षौंसम्म लाग्ने कामहरूलाई केही घण्टामै सम्पन्न गर्नसक्ने विकासको व्यवस्थापनको सशक्त हतियारका रूपमा सञ्चना-सञ्चार प्रविधि रहेको छ ।

सञ्चना तथा सञ्चार प्रविधिको विश्वव्यापी सञ्जाल र पहुँचका कारण विश्वको कुनै पनि कुनामा भएको अभ्यास क्षणभरमै गाउँगाउँसम्म पुग्न सकेको छ ।

सार्वजनिक सेवाहरूको प्रवाहमा प्रभावकारिता हासिल गरी सेवाग्राहीहरूको पहुँचलाई सहज तुल्याई सुशासन कायम गर्न सूचना-सञ्चार प्रविधिको उपयोगलाई बढाउनुको विकल्प छैन । खुला बजार अर्थतन्त्रले निम्त्याएको प्रतिस्पर्धात्मकतालाई सामना गर्न पनि विकासप्रक्रियालगायत सार्वजनिक सेवाका क्षेत्रमा सूचना-सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सशक्त माध्यम हुन सक्दछ ।

अहिलेको विश्वमा देशको विकासको स्तर र सूचना-सञ्चार प्रविधिको विकासको अवस्थावीच सोभो र प्रत्यक्ष सम्बन्ध रहने गर्दछ । सूचना-सञ्चार प्रविधिको विकासमा फड्को मारेका देशहरू नै समग्र विकासमा अगुवा रहेका छन् । नेपालले पनि पछिल्लो एक दशकमा ग्रामीण क्षेत्रमा विद्युतको पहुँच विस्तारसँगै सूचना प्रविधिको विस्तार भएपछि जनताको शैक्षिक, स्वास्थ्य, पूर्वाधारलगायत विकासका हरेक आयाममा सुधार आएको छ । फलस्वरूप मुलुक अल्पविकसित राष्ट्रको सूचीबाट माथि उक्लिन सकेको छ । तसर्थ दिगो विकास लक्ष्य, सबैका लागि दिगो ऊर्जाको अवधारणा, जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण गर्न, लैसक समानतालगायत अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न र हरित अर्थतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै ऊर्जा सुरक्षाको सुनिश्चित, ऊर्जाको पहुँच र वातावरणीय सन्तुलन स्थापित गर्न विद्युतको पहुँच नपुगेका स्थानहरूमा पनि जतिसक्ने चाँडो लघुजलविद्युतलगायत अन्य नवीकरणीय ऊर्जामाफत विकासको पुऱ्याउन आवश्यक छ ।

हार्दिक शुभकामना
नेपालीहरूको महान् चाड
बडा दशैं, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व
२०८१

को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सतपूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु ष्टम उतरोतर प्रजातिको हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

शेरमन ग्लोबल म्यानेजमेन्ट कन्सल्टेन्ट्स प्रा. लि., परिवार सिनामंगल-८, काठमाडौं, नेपाल, फोन: ८४७३७०५, ८४८८४५७

हार्दिक शुभकामना
नेपालीहरूको महान् चाड
बडा दशैं, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व
२०८१

को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सतपूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु ष्टम उतरोतर प्रजातिको हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

चोलाकान्त पंगेनी
सनापति तथा
नेपाली कांग्रेस जनसम्पर्क समिति, मलेसिया
एवम्
पंगेनी ह्युमन रिसोर्स प्रा.लि.
परिवार
सामासुती, काठमाडौं, नेपाल, फोन: ०१-८३८६६००, ८३८६६०८

बडा दशैं शुभ दीपावली
नेपालीहरूको महान् चाड
बडा दशैं, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व २०८१ को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सतपूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु ष्टम उतरोतर प्रजातिको हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

दिल श्रेष्ठ
प्रबन्ध निर्देशक

अल सेक्युर म्यानपावर रिजुटमेन्ट प्रा. लि.
परिवार
सिनामंगल, काठमाडौं, नेपाल, फोन: ८५८२२००, ८५८०८००

जयन्ती महाकाली मद्रकाली कपालीनी: दुर्गाक्षिना शिवाघारी स्वाहा सुधा नमस्तुते ।
सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु मिरामयाः सर्वे मद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःख भागजन ।

हार्दिक शुभकामना

आस्थावानहरूको महान् पर्व
बडा दशैं, शुभ दीपावली नेपाल
सम्बत् १९४५ र छठ पर्व २०८१ को पावन अवसरमा देश विदेशमा रहनुभएका सम्पूर्ण दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूलाई शक्तिस्वरूप देवी र ऐश्वर्येश्वरी लक्ष्मीले रक्षा गर्नु भन्दै हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

हेम गुरुङ
अध्यक्ष, तथा

एस ओ एस ग्रुप
परिवार
घापासी, काठमाडौं, नेपाल, फोन: ८३५५७८५

हार्दिक शुभकामना
नेपालीहरूको महान् चाड
बडा दशैं, शुभ दीपावली तथा छठ पर्व
२०८१

को पावन अवसरमा स्वदेश तथा विदेशमा रहनुभएका सतपूर्ण आमा, बुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धि, दिर्घायु ष्टम उतरोतर प्रजातिको हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

नारायण पराजुली
प्रबन्ध निर्देशक तथा

पुडेन्सियल ओभरसिज प्रा.लि.
परिवार
तीनकुने, काठमाडौं, फोन: ५९०८५२५

फेरिएको रूप

रेशमराज पौडेल

सेवाग्राहीले पेश गर्ने कागजातका आधारमा श्रम स्वीकृति प्रदान गर्दा हुने अनुचित लेनदेन, दबाब, दुराचार र भ्रष्टाचारका कारणले मुलुकमै 'भ्रष्ट कार्यालय र भ्रष्ट कर्मचारी'को बदनाम छवि बनाएको कार्यालयको रुप प्रविधिको प्रयोगले बदलिएको छ ।

गत आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा ७ लाख ७ हजार बढी युवा वैधानिक प्रक्रिया पूरा गरी वैदेशिक रोजगारीमा गए । वैदेशिक रोजगार विभागका अनुसार गत आर्थिक वर्षमा वैदेशिक रोजगारमा गएको संख्या अहिलेसम्मकै सबैभन्दा बढी हो । अन्तरिक रोजगारीको न्यूनता, तलब तथा अन्य सुविधाको कमी जस्ता कारणले आगामी वर्षहरूमा पनि वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपाली युवायुवतीको संख्या थप बढ्ने छ । उनीहरूलाई छिटो छरितो सेवा दिन र संगसंगै देखिने ठगीका नयाँ नयाँ स्वरूप र आयामहरूलाई नियन्त्रण गर्न वैदेशिक रोजगार क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको भरपूर व्यवस्थाको अपरिहार्यतालाई बढाई दिएको छ ।

रोजगारमा कम्प्युटरमा आधारित सूचना प्रणालीले अध्ययन, डिजाइन, विकास, अनुप्रयोग, कार्यान्वयन, समर्थन वा व्यवस्थापनमा मद्दत गर्दछ । सूचना प्रविधिहरूको सहयोगले इमेलहरू, आवाज र भिडियो कलहरू आदान प्रदान छिटो, सस्तो र धेरै सहज भएको छ । विभिन्न देशहरूबाट प्राप्त सूचना प्रशोधन र कार्यान्वयनमा पनि सहजता ल्याएर व्यवसायी, सरकारी निकाय र कामदार सबैलाई लाभ पुऱ्याएको छ ।

नेपालको सन्दर्भमा सूचना प्रविधिलाई व्यवस्थित र नियमित गर्नका लागि विद्युतीय कारोबार व्यवस्थित गर्ने ऐन, २०६९, प्रतिनिधी अधिकार ऐन, राष्ट्रिय सञ्चार नीति, दूरसञ्चार नीति, ब्रोड ब्यान्ड नीति, डिजिटल हस्ताक्षर सुरक्षित गर्ने कार्यविधि लगायत नीतिगत व्यवस्थाहरू गरिएका छन् ।

वैदेशिक रोजगार प्रशासनमा प्रविधिको एक दशकअघि देखि प्रयोग गर्न शुरु गरिएको हो । कुनै समयमा याक चुरोट लगायतको खोलमा समेत दिइने वैदेशिक रोजगारको श्रम स्वीकृतिमा हाल अनलाइन प्रणालीबाट स्वचालित अवस्थामा आएको छ । व्यवसायीले आफ्नै कार्यालयबाट श्रम स्वीकृति लिएका छन् । यसले वैदेशिक रोजगार प्रशासनमा देखिएका खराबी, आर्थिक अपचलन हटाउन प्रविधिको प्रयोग फलदायी सावित भएको हो ।

म्यानुअल अर्थात् कागजातका आधारमा मात्रै श्रम स्वीकृति दिने तत्कालीन व्यवस्थाका कारण वैदेशिक रोजगारीमा जान श्रम स्वीकृति लिने युवायुवतीको भिड बढ्दा आवागमनमा सहजता ल्याउन ताहाचलमा लामो समय ठूलो संख्यामा सुरक्षाकर्मी परिचालन गर्नुपरेको थियो ।

हालका मुख्य सचिव एक नारायण अर्याल जिल्ला प्रशासन कार्यालय काठमाडौंका प्रमुख जिल्ला अधिकारी हुँदा आवागमन सहज गराउन वैदेशिक रोजगार काठमाडौं कार्यालय ताहाचल आसपास दैनिक सयौं सुरक्षाकर्मी खटाउने गरेको घटना अहिलेपनि भुलेका छैनन् । कागजातले भरिएको फाइलका आधारमा श्रम स्वीकृति दिदा अत्यधिक भीडभाड रहने उक्त कार्यालय आसपासबाट दैनिक विचौलियाको आरोपमा दर्जनौं युवा पक्राउ पर्ने गरेका थिए ।

मुलुकमा अन्य धेरै क्षेत्रमा जस्तै प्रविधिको प्रयोगले वैदेशिक रोजगार प्रशासनमा पनि क्रमशः सुधार ल्याइ रहेको छ । अनलाइन प्रविधिका माध्यमबाट श्रम स्वीकृति प्रदान गर्न थालिएपछि वैदेशिक रोजगार विभाग काठमाडौं कार्यालय ताहाचलको परिचय नै बदलिएको छ । सेवाग्राहीले पेश गर्ने कागजातका आधारमा श्रम स्वीकृति प्रदान गर्दा हुने अनुचित लेनदेन, दबाब, दुराचार र भ्रष्टाचारका कारणले मुलुकमै 'भ्रष्ट कार्यालय र भ्रष्ट कर्मचारी'को बदनाम छवि बनाएको उक्त कार्यालयमा प्रविधिको प्रयोग गरेर गर्दा सुधार भई कार्यालयको परिचय अनपेक्षित रूपमा बदलिएको छ । सेवाग्राहीले विना नजराना पहिलेको भन्दा छिटो छिटो र कम भन्कटमा सेवा पाएको वैदेशिक रोजगार व्यवसायी बताउँछन् । यद्यपि अपेक्षित सुधार अझै बाँकी रहेको उनीहरू भनाइ छ । छिट्टै कमाउने मनसुवा लिएर वैदेशिक रोजगार कार्यालय ताहाचल प्रवेश गरेका केही कर्मचारीमा अफैसम्म पनि घुस विना कामै नगर्ने गुनासो भने हटिसकेको छैन ।

उनीहरूले प्रविधिलाई पनि छल्ने प्रयास गरिरहेका छन् । जसका कारणलश्रम स्वीकृति सम्पूर्ण सेवा

फेसलेस' नबनेको व्यवसायीको गुनासो छ । यद्यपि अनुचित लाभका धेरैजसो श्रोत अनलाइन प्रणालीले बन्द गरिदिएपछि कमाउने गुप्त योजनामा उक्त कार्यालय जान मरिहत्ते गर्ने कर्मचारीको प्रवृत्तिमा भने केही कमी आएको छ । उक्त कार्यालयमा भएको सुधार राष्ट्रियस्तरमा समेत चर्चा र समिक्षाको विषय बन्यो । उक्त कार्यालय प्रमुख देखि श्रमद मन्त्रालयका सचिवसम्मले सोही सुधारका कारण सरकारका महत्त्वपूर्ण पदक पुरस्कारबाट पुरस्कृत हुने अवसर पाए ।

अनलाइन प्रणालीबाट प्रवाह गरिएको सार्वजनिक सेवालै परिणाम दिएपछि समग्र वैदेशिक रोजगार प्रशासनलाई डिजिटलाईजेशन अर्थात् प्रविधिकरण गर्ने पक्षमा मन्त्रालय अघि बढेको छ । वैदेशिक रोजगार प्रशासनलाई डिजिटलाईजेशन अर्थात् प्रविधिकरण गर्ने कामले पूर्णता पाउन भने लगानी थप गर्नुपर्ने विभागका निर्देशका गुरुदत्त बराल बताउँछन् । वैदेशिक रोजगार प्रशासन पूर्णरूपमा डिजिटलाईजेशन हुनुपर्छ यो अन्तर्राष्ट्रिय दबाव पनि हो ।

विश्वसँग जोडिएर व्यवसाय गर्न र सफल हुन प्रविधिका विविध पक्षमा जानकार र अभ्यस्त हुनुको विकल्प छैन । वैदेशिक रोजगार व्यवसायीहरू र उनीहरूका जनशक्ति अर्थात् कर्मचारीहरू पनि प्रविधिका विविध पक्षमा अभ्यस्त हुन जरुरी छ ।

वैदेशिक रोजगार प्रशासन प्रविधि मैत्री बनाएर सेवा सहज हटाउन स्विस सरकारको सुरक्षित आप्रवासन परियोजना अन्तरगत २०७२ सालदेखि नै वैदेशिक रोजगार सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (फेमिस) प्रयोगमा ल्याइएको हो ।

उक्त प्रणालीलाई मन्त्रालय र विभागले सुधारको संवाहक बनाएका छन् । तर सेवाग्राहीको ठूलो हिस्सेदारको रूपमा रहेका वैदेशिक रोजगार व्यवसायीले विभागले प्रयोगमा ल्याएको प्रविधि पनि नियन्त्रण मुखी रहेको वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ का प्रावधानमा आधारित रहेको गुनासो गरिरहेका छन् । प्रविधि अर्थात् अनलाइन प्रणाली सेवाग्राही व्यवसायी भन्दा कर्मचारी मैत्री ज्ञानियन्त्रणकारी रहेकोले निरन्तर अनावश्यक भन्कट भन्नुपरेको व्यवसायीको गुनासो छ ।

वैदेशिक रोजगार प्रशासन अन्तरगत हाल अनलाइन प्रणालीबाट कृत्रिमिक नियोगहरूबाट मागपत्र प्रमाणित , वैदेशिक रोजगार कार्यालयबाट पूर्व तथा अन्तिम श्रम स्वीकृति र व्यक्तिगत (नयाँ श्रम स्वीकृति) र पुनः श्रम स्वीकृति जस्ता काम समेटिएका छन् । तर प्रणाली अन्तरगत रहेको वैदेशिक रोजगार विभागको वेभसाइटमा असामान्य त्रुटि देखिन्छन् । वेभसाइट समय समयमा अपडेट नगर्दा दर्जनौं म्यानपावर व्यवसायीको नाम समेत समावेश गरिएको देखिँदैन ।

विदेशस्थित कृत्रिमिक नियोमा काम गर्ने कतिपय कर्मचारीले प्रणालीमा पहुँच प्राप्त गर्न नसकेको र कतिपयले पहुँच प्राप्त गरेपनि प्रयोगमा उदासीन देखाउँदा नेपाली कामदारका लागि आउने डिमाण्ड प्रभावित भएको गुनासो पनि उठिँकै छ । मन्त्रालय पूर्णरूपमा अनलाइनमा आधारित डिजिटल हुने, तर विभागको प्रणालीमा असामान्य त्रुटि यथावत् रहने र त्यसमा सुधार नहुने हो भने प्रविधिको प्रयोग वास्तविक सुधार भन्दा उपलब्धि देखाउने पुरस्कार र पदकका लागि मात्रै हुने छ । प्रविधि अर्थात् प्रणाली सञ्चालकले

सरोकारवालाहरूसँगको छलफलमा अध्यावधिक गर्नु आवश्यक छ ।

पछिल्लोपटक वैदेशिक रोजगार विभागले वैदेशिक रोजगारीमा जानुपूर्व दिइने अभिमुखीकरण तालिमका लागि 'फेसटाइम एटेन्डेन्स एन्ड आईरिस रिकर्नेसन' प्रणाली विवादित बनेको छ । वैदेशिक रोजगार विभागले लामो तयारी पछि पूर्वप्रस्थान तालिम अन्तरगत उक्त सिस्टम लागू गर्ने दिन विभागमा गरिएको नमुना परीक्षणमा नै प्रणालीले काम नगरेपछि विभाग थप तयारी गरेर असोज २९ गतेदेखि लागू गर्ने बताएको छ ।

विभागका महानिदेशक सूर्यबहादुर खत्रीले प्रणालीमा सामान्य प्राविधिक समस्या आएको र व्यवसायीहरूको अनुरोधमा समय थप गरिएको बताएका छन् । विभागले प्रशिक्षार्थीको औठाछाप हाजिरी लिदा अनियमितता भएको भन्दै आँखाको रेटना अध्ययन गर्ने आईरिस प्रणाली प्रयोगमा ल्याउन लागिएको बताएको छ । तर नेपाल वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघ कार्यसमिति

सदस्य देउमान लिम्बू विभागले प्रविधिमा सुधार गर्नुभन्दा निश्चित कम्पनीको सफ्टवेयर लागू गर्ने बताएर अच्योत सिर्जना गरेको गुनासो गरिरहेका छन् । अभिमुखीकरण तालिम व्यवसायीहरूले भने नयाँ प्रविधि जडानका नाममा व्यवसायी माथि भार बढाएको तर काम गर्न अवरोध सिर्जना गरेको गुनासो गरेका छन् ।

नेपाल वैदेशिक रोजगार अभिमुखीकरण व्यवसायी महासंघका अध्यक्ष राजाराम गौतमले मन्त्रालयले कार्यविधि जारी गरेपछि व्यवसायीले ९ महिनाअघि नै १३ करोड खर्च गरेर पूर्वाधार निर्माण गरेपनि विभागले आफ्नो कमजोरी लुकाउन व्यवसायी माथि अनावश्यक आरोप लगाएर अन्याय गरेको बताउँछन् । व्यवसायीको गुनासोले प्रविधि पनि शोषण र भ्रष्टाचारको माध्यम बन्ने त होइन ? भन्ने प्रश्न उठाएको छ ।

